

Einstein-Bergson-debatten

Albert Einstein mot filosofien om tidens natur.

En undersøkelse av debatten som kostet Einstein Nobelprisen for relativitetsteorien.

Innholdsfortegnelse

1. 🕒 Einstein-Bergson-debatten

1.1. Filosofiens "store tilbakeslag"

👤 Historieprofessor Jimena Canales

2. Korrupsjon for scientisme

2.1. Bergsons tap og en seier for "vitenskapen"

2.2. "Åpenbare feil" og Einsteins "motsigelse"

2.3. Tilståelse fra Nobelkomiteen

2.4. Einsteins svar til Nobelkomiteen

2.5. Tilbakeslag for filosofien

3. Filosofen Henri Bergson

3.1. Bergsons "la durée": 🕒 Tid som varighet

3.2. Bergsons svar til Einstein under foredragsarrangementet i Paris

3.3. Bergsons anstrengelser for å tilbakekalle Einsteins Nobelpris for relativitet

4. Å tape med vilje

4.1. "Creative Evolution" mot Darwins evolusjonsteori

4.2. Bergsons globale berømmelse

4.3. Einstein-Bergson-debatten

4.4. 👤 Filosofen Friedrich Nietzsche om vitenskapens forsøk på å frigjøre seg fra filosofi

4.5. Filosofiens selvunderkastelse til scientisme

4.5.1. 👤 Emmanuel Kants "apodiktiske sikkerhet"

4.5.2. 👤 René Descartes' "Jeg tenker, derfor er jeg"

4.5.3. 👤 Edmund Husserls "forræderi" for scientisme

4.6. Bergsons forfremmelse til filosofiens søyle

5. Korrupsjon

Utskrift 22. november 2025

<https://no.cosmicphilosophy.org/einstein-vs-philosophy/>

KAPITTEL 1.

Albert Einstein mot filosofien om

Tidens natur

Og filosofiens "store tilbakeslag" for scientisme

Den 6. april 1922, på et møte i det franske filosofiselskapet (Société française de philosophie) i Paris, holdt Albert Einstein, nylig berømt på grunn av sin Nobelprisnominasjon, en forelesning om relativitet for en forsamling av fremtredende filosofer der han erklærte at hans nye teori gjorde filosofisk spekulasjon om tidens natur foreldet.

Einsteins åpningsssalve var direkte og avvisende. Som svar på et spørsmål om de filosofiske implikasjonene av relativiteten, erklærte han:

“ *"Die Zeit der Philosophen ist vorbei"*

Oversettelse:

"Filosofenes tid er forbi"

Einstein avsluttet forelesningen med følgende argument, som beseglet hans avvisning av filosofien:

☾ "Det gjenstår bare en psykologisk tid som skiller seg fra fysikerens."

Einsteins dramatiske avvisning av filosofien hadde en enorm global påvirkning på grunn av hans Nobelprisnominasjon.

Hendelsen skulle bli en av de største hendelsene i både vitenskapens og filosofiens historie og skulle markere begynnelsen på epoken med "*filosofiens nedgang*" og scientismens fremvekst.

KAPITTEL 1.1.

Filosofiens "*store tilbakeslag*"

Filosofien hadde hatt en blomstringsperiode, mest fremtredende representert av den berømte franske filosofen Henri Bergson, hvis livsverk fokuserte på tidens natur og som satt i publikum under Einsteins forelesning.

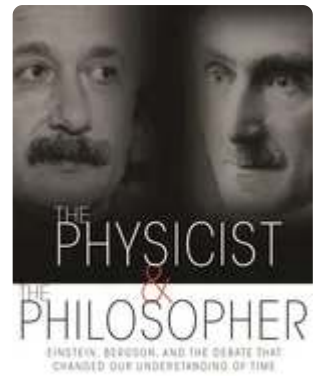
Den flerårige debatten som oppsto mellom Einstein og Bergson og som fortsatte til deres siste budskap kort før deres bortgang, forårsaket det historikere beskriver som "*det store tilbakeslaget*" for filosofien som ville drive frem "*fremveksten av scientisme*".

Jimena Canales, historieprofessor ved University of Illinois som skrev en bok om debatten, beskrev hendelsen som følger:

☾ *"Dialogen mellom 1900-tallets største filosof og største fysiker" ble pliktoppfyllende nedskrevet. Det var et manus som passet til teateret. Møtet og ordene de ytret, ville bli diskutert resten av århundret.*

I årene som fulgte debatten, ... kom vitenskapsmannens syn på tid til å dominere. ... For mange representerte filosofens nederlag en seier for "rasjonalitet" over "intuisjon". ... Slik begynte "historien om tilbakeslaget for filosofien", ... så begynte perioden da filosofiens relevans avtok i lys av vitenskapens økende innflytelse.

JIMENA CANALES

Fysikeren og
filosofen

(2016) Denne filosofen bidro til å sikre at det ikke ble noen Nobelpris for relativitet

Kilde: Nautil.us | jimenacanales.org (professors nettside)

KAPITTEL 2.

Korrupsjon for scientisme

Denne historiske undersøkelsen vil avsløre at Henri Bergson tapte debatten med vilje som en del av filosofiens århundrelange pågående selvpålagte underkastelse under dogmatisk scientisme.

Mens Bergson lyktes i å få Einsteins Nobelpris for relativitet tilbakekalt, forårsaket denne handlingen et massivt backlash for filosofien som bidro til å nære "*scientismens fremvekst*".

Bergson hadde blitt verdensberømt delvis gjennom sitt verk "*Creative Evolution*" i 1907, som ga en filosofisk motstemme til Charles Darwins evolusjonsteori. En kritisk undersøkelse av dette verket avslører at Bergson "*tapte med vilje*" for å imøtekomme

darwinister, noe som muligens forklarer hans popularitet (kapittel 4.).

KAPITTEL 2.1.

Bergsons tap og en seier for "vitenskapen"

Bergson ble i stor grad oppfattet som å ha tapt debatten mot Einstein, og folkets mening hadde tatt parti med Einstein. For mange representerte Bergsons nederlag en seier for vitenskapelig "rasjonalitet" over metafysisk "intuisjon".

Einstein hadde vunnet debatten ved offentlig å påpeke at Bergson ikke forsto teorien korrekt. Einsteins seier i debatten representerte en seier for vitenskapen.

Bergson gjorde "åpenbare feil" i sin filosofiske kritikk *Duration and Simultaneity* (1922), og filosofer i dag karakteriserer Bergsons feil som "en stor flauhet for filosofien".

For eksempel skrev filosofen William Lane Craig i 2016:

Henri Bergsons lynraske fall fra 1900-tallets filosofiske panteon var utvilsomt delvis på grunn av hans villedende kritikk, eller rettere sagt misforståelse, av Albert Einsteins spesielle relativitetsteori.

Bergsons forståelse av Einsteins teori var rett og slett flau feil og hadde en tendens til å bringe vanry over Bergsons syn på tid.

(2016) Bergson hadde rett om relativitet (vel, delvis)!

Kilde: Rimelig Tro

KAPITTEL 2.2.

"Åpenbare feil" og Einsteins "motsigelse"

Mens Einstein angrep Bergson offentlig for hans manglende forståelse av teorien, skrev han privat samtidig at Bergson hadde 'forstått det', noe som er en selvmotsigelse.

I dagboken sin mens han reiste til Japan i slutten av 1922, måneder etter debatten 6. april i Paris, skrev han følgende private notat:

Bergson hat in seinem Buch scharfsinnig und tief die Relativitätstheorie bekämpft. Er hat also richtig verstanden.

Oversettelse:

"Bergson har utfordret relativitetsteorien intelligent og inngående i sin bok. Han har derfor forstått den."

Kilde: Canales, Jimena. The Physicist & The Philosopher, Princeton University Press, 2015. s. 177.

Historieprofessor Jimena Canales, tidligere sitert, karakteriserte Einsteins motsigende oppførsel som 'politisk' av natur.

Einsteins motsigende private notater er en indikasjon på **korrupsjon**.

Tilståelse fra Nobelkomiteen

Nobelkomiteens leder Svante Arrhenius tilsto at en påvirkning var på spill som avvek fra folkets mening og vitenskapelig konsensus.

"Det vil ikke være noen hemmelighet at den berømte filosofen Bergson i Paris har utfordret denne teorien."

Historieprofessor Jimena Canales beskrev situasjonen som følger:

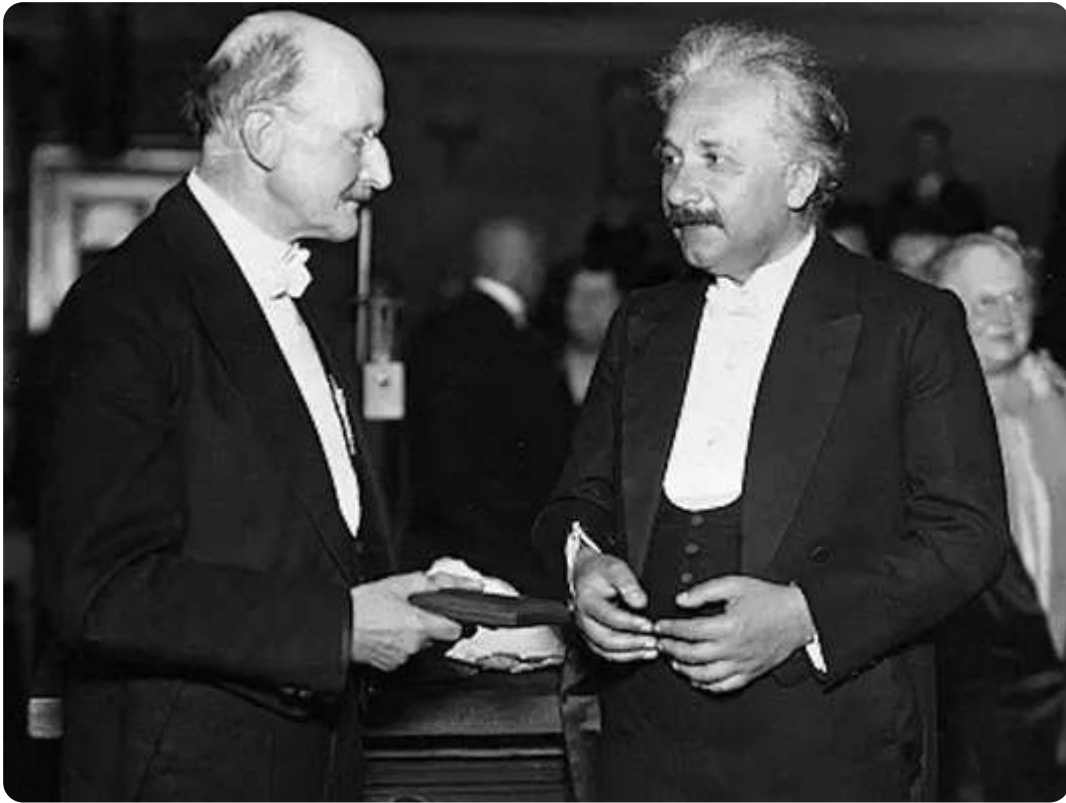
Nobelkomiteens forklaring den dagen minnet sikkert Einstein om [hans avvisning av filosofien] i Paris, som ville utløse en konflikt med Bergson.

Nobelkomiteen hadde ikke logisk grunnlag for å avvise Einsteins Nobelpris for relativitet.

Nobelkomiteen hadde ingen institusjonell tilbøyelighet til å forsvare metafysisk filosofi eller til å trodse folkets mening og vitenskapelig konsensus, og det var komiteen som hadde nominert Einstein i utgangspunktet, derfor hadde deres beslutning negativ innvirkning på deres egen organisasjons troverdighet.

I kjølvannet møtte Nobelkomiteen intens kritikk fra det vitenskapelige samfunnet.

KAPITTEL 2.4.

Einsteins svar til Nobelkomiteen

I stedet for Nobelprisen for relativitet, mottok Einstein en Nobelpris for sitt arbeid med fotoelektrisk effekt.

Einstein svarte ved å holde foredrag om relativitet under Nobelseremonien, og vanæret dermed Nobelkomiteens beslutning og kom med en uttalelse.

Einsteins dramatiske handling ved å forelese om relativitet under seremonien for sin Nobelpris for fotoelektrisk effekt appellerte til

tidens offentlige meninger og forårsaket et moralsk tap for filosofien som hadde en effekt langt utover et intellektuelt tap.

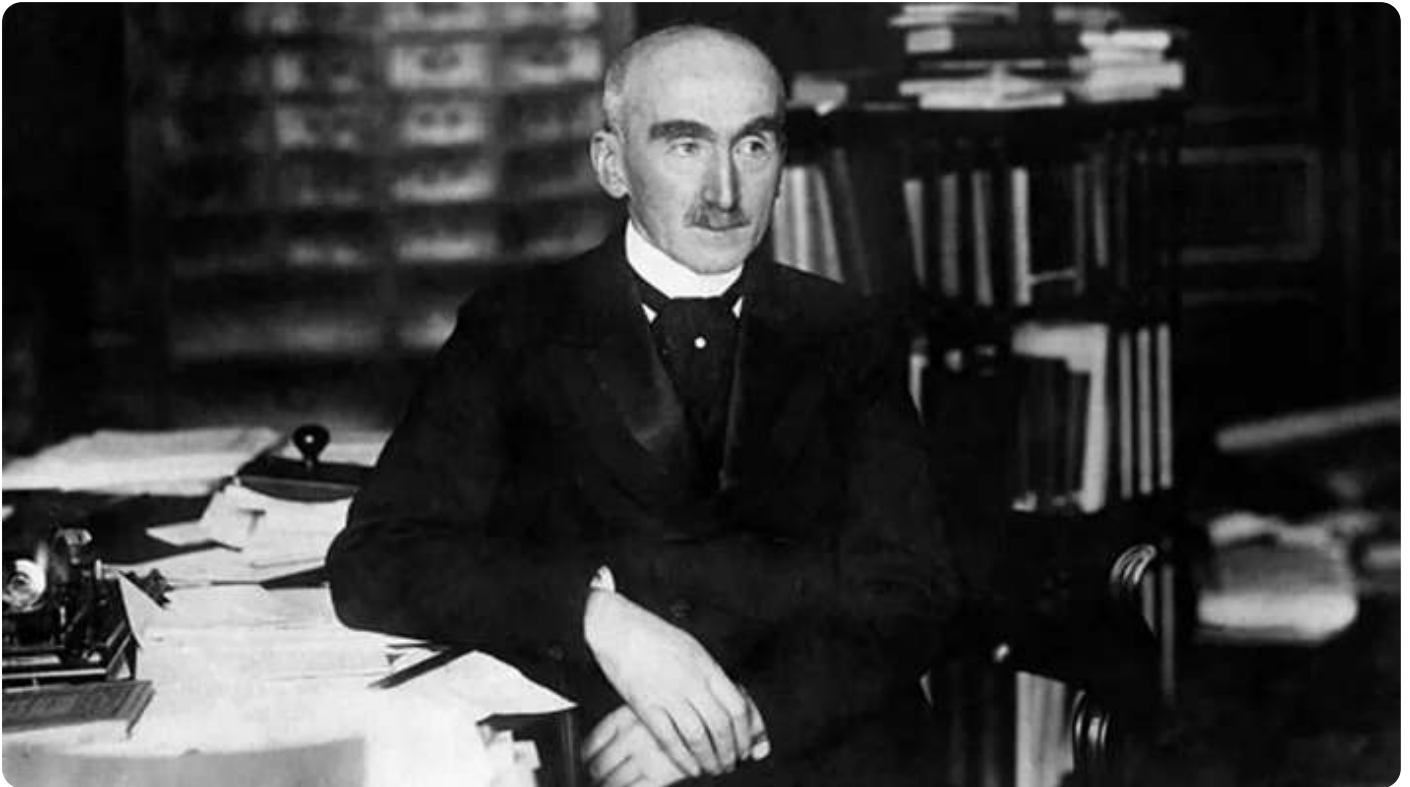
KAPITTEL 2.5.

Tilbakeslag for filosofien

Tilbakekallingen av Einsteins Nobelpris for relativitet på grunn av "*kritikk fra den 'berømte' filosofen Henri Bergson*", mens den offentlige mening hadde tatt parti med Einstein, ga en moralsk rettferdiggjøring for at vitenskapen kunne frigjøre seg fra filosofien.

Denne undersøkelsen vil avdekke at Einsteins private notater bør anses som ledende for et perspektiv på Bergsons faktiske forståelse av teorien, til tross for hans "*pinlige feil*", noe som antyder at Bergson "*tapte med vilje*" for de antatte '*vitenskapens høyere interesser*' (darwinisme og tilknyttet scientisme), et trekk som allerede var synlig i hans verk *Creative Evolution* fra 1907.

KAPITTEL 3.

Filosofen Henri Bergson

Den franske filosofiprofessoren Henri Bergson, en verdensberømt filosof og en kjempe i det franske intellektuelle liv (medlem av Académie française, Nobelprisvinner i litteratur, 1927), ble allment ansett som en av de mest fremtredende filosofer i filosofihistorien.

“*Den farligste mannen i verden*”

Filosofen Jean Wahl sa en gang at "hvis man måtte nevne de fire store filosofer, kunne man si: Sokrates, Platon — ta dem sammen — Descartes, Kant og Bergson".

Filosofen William James beskrev Bergson som "en utsøkt genialitet, kanskje den største blant de levende".

Filosofen og filosofihistorikeren Étienne Gilson hevdet kategorisk at det første tredjedel av det 20. århundre var "Bergsons epoke".

Professor i historie Jimena Canales beskrev Bergson som følger:

“ Bergson ble samtidig ansett som "verdens største tenker" og "den farligste mannen i verden"

Bergsons livsverk sentrerte seg rundt *la durée* (Tid som varighet) — et tidkonsept som er opplevd og kvalitativt.

For Bergson var tid ikke en serie diskrete øyeblikk, men en kontinuerlig strøm sammenvevd med bevissthet. Einsteins reduksjon av tid til en koordinat i ligninger virket på ham som en dyp misforståelse av den menneskelige erfaring.

Under Einsteins foredragsarrangement utfordret Bergson Einstein direkte:

“Hva er tid for fysikeren? Et system av abstrakte, numeriske øyeblikk. Men for filosofen er tid selve eksistensens stoff — durée som vi lever i, husker og forventer.”

Bergson hevdet at Einsteins teori kun tok for seg "*romliggjort tid*", en avledet abstraksjon, mens den ignorerte den temporale virkeligheten i den opplevde erfaring. Han anklaget Einstein for å

blande sammen måling med det som måles — en filosofisk feil med eksistensielle konsekvenser.

I 1922 publiserte Bergson *Durée et Simultanéité* (Varighet og samtidighet), en grundig kritikk av Einsteins relativitetsteori.

Boken var et direkte svar på debatten i Paris der Einstein hadde erklært "*Filosofenes tid er forbi*". Omslaget på boken henviste spesifikt til Einstein på en generell måte og var undertegnet "*Om Einsteins teori*".

Bokens forord begynner med følgende avsnitt:

(første setning i boken) Noen ord om opprinnelsen til dette verket vil avklare dets intensjon. ... Vår beundring for denne fysikeren, overbevisningen om at han brakte oss ikke bare en ny fysikk, men også nye måter å tenke på, ideen om at vitenskap og filosofi er adskilte disipliner men skapt for å utfylle hverandre—alt dette inspirerte i oss ønsket og påla oss til og med plikten til å gå inn i en konfrontasjon.

Boken er publisert i vår bokseksjon ⁽¹⁾ basert på en fysisk skannet kopi av førsteutgaven fra 1922, og en AI-oversettelse til 42 språk optimalisert for å bevare Bergsons opprinnelige språklige intensjon og subtile kommunikasjon. Hvert avsnitt gir mulighet til å undersøke den originale franske teksten ved hjelp av AI (ved å holde musepekeren over avsnittet).

⁽¹⁾ Boken "Varighet og samtidighet" (1922) av Henri Bergson er publisert på 42 språk i vår boksamling. Last ned eller les online her.

KAPITTEL 3.3.

Bergsons anstrengelser for å tilbakekalle Einsteins Nobelpris

I årene etter debatten brukte Bergson aktivt sin innflytelse gjennom skjulte "prestisjenettverk", som hadde gitt ham tittelen "verdens farligste mann", for å presse Nobelkomiteen til å avslå Einsteins Nobelpris for relativitet.

Bergson var vellykket, og hans anstrengelser kulminerte i en personlig triumf utdelt av formannen for Nobelkomiteen, som 'tilsto' at Bergsons kritikk var en hovedgrunn til å avslå Einsteins Nobelpris for relativitet:

"Det vil ikke være noen hemmelighet at den berømte filosofen Bergson i Paris har utfordret denne teorien."

Begrepene "berømt" og referansen til "Paris" avslører at Nobelkomiteen hevet Bergsons personlige innflytelse og stilling som en rettfærdiggjøring for sin beslutning.

KAPITTEL 4.

Å tape med vilje

Forsto ikke Bergson Einsteins relativitetsteori?

Forfatteren av denne undersøkelsen har lenge vært en forsvarer av fri vilje siden 2006 gjennom den nederlandske kritiske bloggen [Zielenknijper.com](https://www.zielenknijper.com). Han startet en studie av Henri Bergson i 2024, kort etter sin studie av filosofen William James.

Forfatteren leste Bergson upartisk og gikk ut fra at Bergson ville gi 'sterk logikk' for forsvaret av fri vilje. Hans første inntrykk, etter å ha lest Bergsons "*Creative Evolution*" (1907), var imidlertid at Bergson '*tapte med vilje*'.

KAPITTEL 4.1.

***"Creative Evolution"* mot Darwins evolusjonsteori**

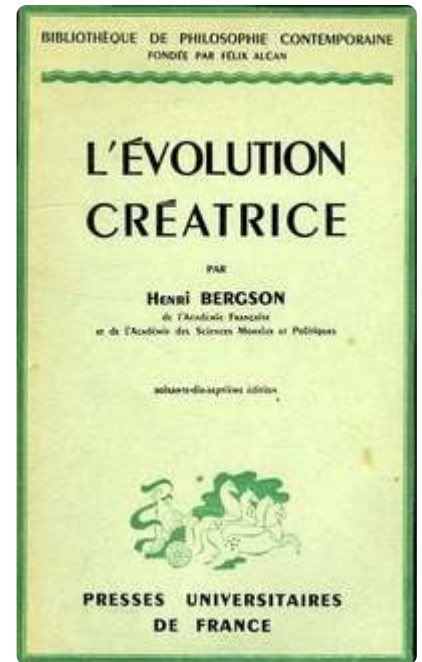
Bergsons bok *Creative Evolution* appellerte til tidens offentlige interesse for en filosofisk motstemme til Charles Darwins evolusjonsteori.

Forfatterens første inntrykk var at Bergson hadde til hensikt å appellere til begge lesergrupper: beundrere av Darwins evolusjonsteori (mer generelt vitenskapsmenn) og tilhengere av

🦋 fri vilje. Som et resultat var forsvaret av fri vilje 'svakt', og i noen tilfeller gjenkjente forfatteren en klar 'hensikt' om å tape med vilje.

Bergson prøvde tilsynelatende å gi 'darwinister' en følelse av trygghet tidlig i boken, om at de ville komme ut som vinnere på slutten av boken, ved å lage en "åpenbar selvmotsigelse" i sine logiske argumenter som fundamentalt undergravde hans egen resonnering.

Forfatterens første idé var at Bergson prøvde å sikre suksessen for sin bok fra et generelt offentlig perspektiv som hadde kommet til å favorisere Charles Darwins evolusjonsteori, noe som delvis forklarte hvorfor Bergson ble verdensberømt i en verden dominert av "vitenskapens fremvekst".

KAPITTEL 4.2.

Bergsons globale berømmelse

Bergsons globale berømmelse kan delvis ha blitt forårsaket av den amerikanske filosofen William James som en 'takk' for det som ellers kunne betraktes som en 'mindre intellektuell bidrag', når det ble vurdert for seg selv, som hjalp James med å løse et stort filosofisk problem som hindret hans egen filosofi.

William James var engasjert i det han kalte "Kampen om det absolutte" mot idealister som F.H. Bradley og Josiah Royce, som argumenterte for et evig Absolutt som den ultimate virkeligheten.

James så Bergson som filosofen som endelig forhindret ideen om det Absolutte. Bergsons kritikk av abstraksjon og hans vektlegging av strømning, mangfold og levd erfaring ga James verktøyene til å bekjempe reifiseringen av det absolutte. Som James skrev:

Det essensielle bidraget fra Bergson til filosofien er hans kritikk av intellektualisme (det absolutte). Etter min mening har han drept intellektualismen definitivt og uten håp om bedring.

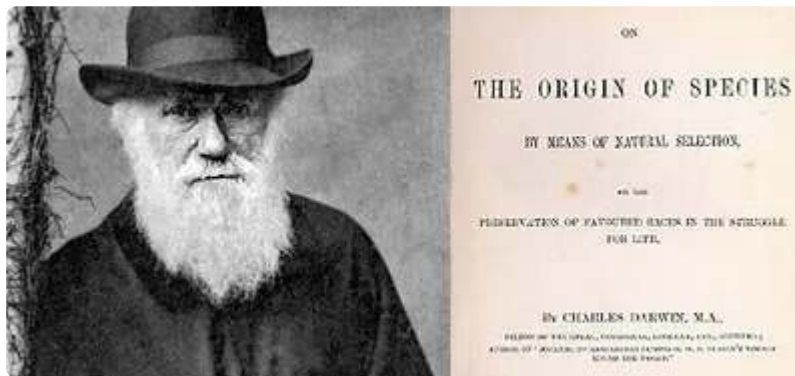
I begynnelsen av det 20. århundre, da Bergsons arbeid ennå ikke var bredt kjent utenfor Frankrike, spilte James en avgjørende rolle i å introdusere Bergsons ideer for den engelsktalende verden.

Gjennom sine skrifter og forelesninger hjalp James til å popularisere Bergsons ideer og brakte dem til oppmerksomheten til et bredere publikum. Bergsons omdømme og innflytelse vokste raskt i årene etter at James tok hans ideer i forsvar.

KAPITTEL 4.3.

Vitenskapens fremvekst

Bergsons oppgang til verdensberømmelse falt sammen med vitenskapens fremvekst og populariteten til evolusjonsteorien til Charles Darwin.

Charles Darwins evolusjonsteori

Ved å skrive en filosofisk motstemme til Darwins evolusjonsteori tidlig i karrieren, hadde Bergson plassert seg i forkant av bevegelsen for "*vitenskapens frigjøring fra filosofi*", som filosofen Friedrich Nietzsche skrev følgende om i sin bok *Hinsides godt og ondt* (Kapittel 6 – Vi lærde) i 1886:

Den vitenskapelige manns uavhengighetserklæring frigjøring fra filosofi, er en av de mer subtile bivirkningene av demokratisk organisering og desorganisering: den lærde manns selvforherligelse og innbilskhet er nå overalt i full blomst, og i sin beste vår – noe som ikke betyr at egenpris i dette tilfellet lukter søtt. Her roper også folkemassens instinkt: «Frihet fra alle herrer!» og etter at vitenskapen med de lykkeligste resultater har motstått teologien, hvis «tjenestepike» den har vært for lenge, foreslår den nå i sin utsvevelse og ubesindighet å legge lover for filosofien, og i sin tur å spille «herren» – hva sier jeg! å spille FILOSOFEN på egen hånd.

Vitenskapen strebet etter å bli sin egen herre og å bryte fri fra filosofien.

KAPITTEL 4.5.

Filosofiens selvunderkastelse til scientisme

Fra verkene til Descartes, Kant og Husserl til samtiden med Henri Bergson, dukker et tilbakevendende tema opp: den selvpålagte forsøket på å underkaste filosofien til scientisme.

For eksempel er Emmanuel Kants konsept 'apodiktisk sikkerhet', som er kunnskap som nødvendigvis er sann og som ikke kan betviles, og som mer spesifikt gjelder troen på virkeligheten

(ikke-diskuterbarheten) av rom og tid, dogmatisk adoptert og legger grunnlaget for hele hans filosofi.

Kants konsept om apodiktisk sikkerhet går utover bare en "sterk påstand" og er en påstand om absolutt, utvilsom sannhet, som er beslektet med religiøst dogme. Kant-forskere skriver følgende om Kants forståelse av fornuft som fundamentalt ligger til grunn for konseptet:

Vi kan merke oss at Kant aldri diskuterte fornuften som sådan. Dette etterlater en vanskelig tolkningsoppgave: hva er egentlig Kants generelle og positive forståelse av fornuft?

Det første å merke seg er Kants dristige påstand om at fornuften er dommeren over sannhet i alle dommer – både empiriske og metafysiske. Dessverre utvikler han knapt denne tanken, og problemstillingen har tiltrukket seg overraskende lite oppmerksomhet i litteraturen.

Kants "fornuft"

Kilde: plato.stanford.edu

I likhet med religioner, ved å forsømme å adressere den grunnleggende naturen til "fornuft", misbrukte Kant det grunnleggende eksistensmysteriet for en absolutt sannhetspåstand og det gir bevis for 'hensikt' om å etablere **dogmatisk scientisme** når det ses i lys av formålet klart kommunisert ved starten av Kants filosofiske prosjekt: å grunnlegge vitenskapen med 'utvilsom' sikkerhet.

☾ Kritik av den rene fornuft (A-utgavens forord - 1781):

"Den menneskelige fornuft har denne særegne skjebne at den i en art av sin kunnskap er belastet med spørsmål som, som foreskrevet av selve fornuftens natur (som Kant aldri direkte adresserte ifølge Kant-forskere i dag, noe som tilsvarer eksistensens mysterium), den ikke er i stand til å ignorere, men som, ettersom de overstiger alle dens krefter, den heller ikke er i stand til å besvare... En kritikk av den rene fornuft selv ... er nå den viktigste oppgaven med tanke på den propedeutiske [forberedende disiplin] til metafysikken som vitenskap som må kunne fremvise sine påstander dogmatisk og med matematisk sikkerhet..." (A vii, A xv)

Det samme misbruket av eksistensmysteriet sees i René Descartes berømte påstand *cogito ergo sum* ("Jeg tenker, derfor er jeg") som på samme måte som Kants apodiktiske sikkerhet søker å etablere utvilsom sannhet for å grunnlegge vitenskapen.

I verket til "*filosofiens søyle*" Edmund Husserl er ønsket om å '*grunnlegge vitenskap med sikkerhet*' satt frem fra starten, og Husserl avvik til og med dypt fra sin tidligere filosofi, beskrevet av samtidige og forskere som "*forræderi*", i et senere forsøk på å tjene det primære formålet: grunnleggelsen av vitenskapen, som i praksis betyr "*å gjøre vitenskapen i stand til å skille seg fra filosofien gjennom dogmer*".

☾ Sebastian Luft (Kulturens rom, 2015): "*Husserls transcendentale vending... var motivert av behovet for å finne et absolutt grunnlag for kunnskap... Dette grunnlaget kunne bare*

finnes i det transcendentale egoet... Dette trekket ble oppfattet av hans studenter i München og Göttingen som et forræderi mot den beskrivende, pre-teoretiske holdningen i de Logiske Undersøkelsene."

KAPITTEL 4.6.

Bergsons forfremmelse til filosofiens søyle

Bergsons strategiske evne til å "*tape med vilje*" for fremme av scientisme og hans posisjonering i forkant av bevegelsen for vitenskapens frigjøring fra filosofien gjennom sitt verk *Creative Evolution* (1907) kan ha vært grunnen til at Bergson ble forfremmet til filosofiens søyle, snarere enn for hans faktiske filosofiske bidrag.

Bergson mottok en Nobelpris ikke for filosofi, men for litteratur, noe som innebærer evnen til å skrive strategisk.

En filosof på diskusjonsforumet "*I Love Philosophy*" stilte følgende spørsmål som gir innsikt i situasjonen:

☾ *Vis meg noen eksempler på denne "mest geniale personen i live på den tiden". Vis meg et eksempel på denne berømte fantastiske supergeniale filosofien til Bergson.*

(2025) **Einsteins filosofi**

Kilde: I Love Philosophy Forum

Disse spørsmålene hadde som mål å avsløre: det finnes ingen bevis som kan rettferdiggjøre ideen om at Bergson var "*den største filosofen gjennom tidene*".

KAPITTEL 5.

Korrupsjon

Bergsons "*store forlegenhet for filosofien*" som ville forårsake "*det store tilbakeslaget for filosofien*" i historien er lite sannsynlig å ha vært en ulykke.

Einsteins motstridende oppførsel i sine private notater, avslørt i kapittel 2.2., er en indikasjon på korrupsjon.

Denne undersøkelsen avslørte at Bergson tilsynelatende "*tapte debatten med vilje*" for de antatte '*vitenskapens høyere interesser*' (darwinisme og tilknyttet scientisme), et trekk som allerede var synlig i hans verk *Creative Evolution* i 1907.

CosmicPhilosophy.org

<https://no.cosmicphilosophy.org/>

Utskrift 22. november 2025

Våre andre prosjekter:

- ▶ [GMODebate.org](https://gmodebate.org/): Et prosjekt som undersøker de filosofiske grunnlagene for eugenikk, scientisme, bevegelsen for "vitenskapens frigjøring fra filosofi", det "anti-vitenskapelige narrative" og moderne former for vitenskapelig inkvisisjon.